

ANNA ŁAPIŃSKA

JOANNA DYNOWSKA

WYKORZYSTANIE RACHUNKU PRZEPLYWÓW PIENIĘŻNYCH W PRZEDSIĘBIORSTWACH WOJEWÓDZTWA WARMIŃSKO-MAZURSKIEGO

Wprowadzenie

Rachunek przepływów pieniężnych jest jednym z czterech, obok bilansu, rachunku zysków i strat oraz zestawienia zmian w kapitale własnym, elementów obowiązkowego sprawozdania finansowego. Podstawową informacją uzyskiwaną ze sprawozdań z przepływów pieniężnych jest określenie źródeł pochodzenia oraz kierunków wykorzystania środków pieniężnych przez jednostkę gospodarczą w danym roku obrotowym. Informacje zawarte w tym sprawozdaniu pozwalają wyjaśnić zmiany zachodzące w aktywach bilansu, w sytuacji finansowej, strukturze finansowania działalności gospodarczej i płynności finansowej¹. Rachunek przepływów pieniężnych dostarcza także informacji o sytuacji gotówkowej przedsiębiorstwa i realizowanej przez nie polityki finansowej². Może on być również zastosowany do prognozowania przyszłej sytuacji finansowej podmiotu gospodarczego. W ujęciu *ex ante* ukazuje bowiem zapotrzebowanie jednostki na środki finansowe w przyszłości oraz pozwala określić, czy generowane źródła finansowania pokryją to zapotrzebowanie.

Planowany rachunek przepływów finansowych może być sporządzony w formie rachunku z przepływu środków pieniężnych (ang. *cash flow*), dostarczającego przybliżony obraz planowanych sald środków pieniężnych z podziałem na okresy miesięczne lub krótsze, lub w formie rachunku przepływów kapitału (ang. *funds flow*).

Zarządzanie przedsiębiorstwem wymaga stałej koordynacji procesów planowania i kontroli. Skuteczność zarządzania zależy zatem od wykorzystywania instrumentów i narzędzi zarządczych, związanych z tymi procesami. Do najczęściej stosowanych w praktyce

---

¹ D. Markiewicz: *Czym jest a czym powinno być sprawozdanie z przepływu środków pieniężnych*, [w:] *Rachunkowość a controlling. Sprawozdawczość i ocena ośrodków odpowiedzialności*, Prace Naukowe AE we Wrocławiu, Wrocław 2000, nr 868, s. 176–177..

² J. Rajczakowska: *Sprawozdanie z przepływów pieniężnych w kształtowaniu i ocenie polityki finansowej firmy*, [w:] *Rachunkowość a controlling. Informacyjne wspomaganie controllingu*, Prace Naukowe AE we Wrocławiu, Wrocław 1998, nr 798, s. 184.

narzędzi, łączących się z planowaniem i kontrolą, zaliczyć można rachunek przepływów środków pieniężnych (*cash flow*).

Systematyczne porównywanie informacji o sprawności wewnętrznej funkcjonowania jednostki z wcześniej ustalonymi normami lub wzorcami efektywności daje możliwość ustalenia odchyżeń od tych wzorców, które powinny być sygnałem alarmowym, umożliwiającym podjęcie działań korygujących.

Metodyka badań

Przedmiotem badań ankietowych, przeprowadzonych wśród 169 przedsiębiorstw zlokalizowanych na terenie województwa warmińsko-mazurskiego, była ocena wykorzystania rachunku przepływów pieniężnych w planowaniu działalności. W badaniach wzięły udział firmy, które znalazły się na wykazie 1286 podmiotów gospodarczych zatrudniających powyżej 50 pracowników, sporządzonym przez WUS w Olsztynie³. Wybór tych jednostek został podyktowany tym, że zgodnie z Ustawą z dnia 29 września 1994 roku o rachunkowości podmioty te przy obrocie rocznym 800 tys. euro zobligowane są do prowadzenia pełnej księgowości, co pozwoli na uzyskanie potrzebnych informacji.

W ankietowanej próbie znalazły się te podmioty gospodarcze, które wyraziły gotowość do współpracy. Kryteriami różnicującymi badane firmy były: forma prawna, forma własności, rodzaj prowadzonej działalności, uzyskany wynik finansowy, przychody ogółem oraz wartość aktywów.

Do opracowania danych uzyskanych z badań ankietowych wykorzystano analizę statystyczną współzależności cech niemierzalnych – badanie i ocenę istotności związków między wybranymi cechami (test χ^2 oraz współczynnik V Cramera). Do weryfikacji hipotezy H_0 przyjęto poziom istotności $\alpha = 0,05$. Analizę korelacyjną kontynuowano jedynie w przypadku odrzucenia hipotezy zerowej o stochastycznej niezależności obserwowanych zmiennych.

Wyniki badań

W warunkach gospodarki rynkowej rachunek przepływów pieniężnych (*cash flow*) stanowi niezbędne narzędzie monitorowania płynności finansowej firmy, jej wypłacalności oraz możliwości płatniczych. Na zadane pytanie, dotyczące częstotliwości sporządzania rachunku przepływów pieniężnych, blisko 38% ankietowanych odpowiedziało, że sporządza takie rachunki raz w roku (tab. 1).

---

³ Zastosowano nielosowy schemat doboru próby, tzw. próbę okolicznościową - Ch. Frankfort-Nachmias, D. Nachmias: *Metody badawcze w naukach społecznych*, Zysk i S-ka Wydawnictwo, Poznań 2001, s. 198–199.

Tabela 1

Częstotliwość sporządzania rachunku przepływów środków pieniężnych

Lp.	Częstotliwość sporządzania	N	%
1.	Na bieżąco	30	17,7
2.	Raz na miesiąc	27	16,0
3.	Raz na kwartał	21	12,4
4.	Raz na pół roku	10	5,9
5.	Raz na rok	64	37,9
6.	Wcale	15	8,9
7.	Brak odpowiedzi	2	1,2
Razem badanych firm		169	100

Źródło: opracowanie własne.

Prowadzenie pełnej księgowości kładzie na jednostkach gospodarczych obowiązek sporządzania rachunku przepływów pieniężnych na koniec roku bilansowego⁴. Z uwagi na to, że do sporządzania rachunku przepływów finansowych są obligatoryjnie zobowiązane tylko te jednostki, które w poprzednim roku obrotowym, za który sporządzały sprawozdanie, spełniły co najmniej dwa z trzech poniższych warunków:

- średnioroczne zatrudnienie w przeliczeniu na pełne etaty wyniosło co najmniej 50 osób,
- suma aktywów bilansu na koniec roku obrotowego stanowiła równowartość w walucie polskiej co najmniej 2,5 mln euro,
- przychody netto ze sprzedaży towarów i produktów oraz operacji finansowych za rok obrotowy stanowiły równowartość w walucie polskiej co najmniej 5 mln euro,

takich firm zobligowanych i przygotowujących to sprawozdanie było niewiele. Dość wysokie kryteria oznaczają, że obowiązek sporządzania rachunku przepływów pieniężnych dotyczy stosunkowo małej liczby przedsiębiorstw. Inną przyczyną, dla której przedsiębiorstwa nie wykorzystują w zarządzaniu sprawozdań z przepływów pieniężnych, jest jego skomplikowana i mało czytelna forma⁵.

⁴ Ustawa o rachunkowości z dn. 29 września 1994, DzU nr 121, p. 591 (z późn. zm.).

⁵ Potwierdzają to badania przeprowadzone wśród grupy przedsiębiorstw należących do Narodowych Funduszy Inwestycyjnych, dotyczące wykorzystywania informacji pochodzących ze sprawozdań z przepływu środków pieniężnych w controllingu, które wykazały, że dane z tych sprawozdań są w niewielkim stopniu wykorzystywane do wspierania procesów zarządzania. D. Markiewicz: *Czym jest a czym powinno być sprawozdanie z przepływu środków pieniężnych. Rachunkowość a controlling. Sprawozdawczość i ocena ośrodków odpowiedzialności*, Prace Naukowe nr 868, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu, Wrocław 2000, s. 177–178.

Z badań można wnioskować, że firmy sporządzające ten rachunek raz w roku, czynią to bardziej dla celów statystycznych niż na własne potrzeby. Blisko 17,7% respondentów sporządza rachunki przepływów pieniężnych na okresy krótsze niż miesiąc, celem budżetowania działalności. Ocenę zmian zachodzących w przepływach środków finansowych przeprowadza raz w miesiącu 16% ankietowanych. W 12,43% badanych firm sporządza się taki rachunek raz na kwartał, a w 5,9% raz na pół roku. Jak wynika z badań, aż 9% nie wykorzystuje tego instrumentu controllingu jako narzędzia planowania przepływów środków finansowych.

Z uwagi na trudności przy przygotowaniu i odczytaniu tego sprawozdania, we wszystkich przedsiębiorstwach są one przygotowywane głównie dla celów sprawozdawczych – dla odbiorcy zewnętrznego, natomiast w zarządzaniu sprawozdanie to jest wykorzystywane jedynie do porównywania wyników działalności przedsiębiorstw w ramach branży.

Sporządzanie rachunku przepływu środków pieniężnych w okresach miesięcznych, a nawet krótszych przyczynia się do poprawy jakości planowania, płynności oraz wypłacalności. Jednostki gospodarcze powinny zatem zwiększyć częstotliwość sporządzania tego rachunku.

W badaniach przeanalizowano, czy częstotliwość sporządzanych rachunków przepływów pieniężnych jest powiązana z ważniejszymi parametrami określającymi analizowane firmy. Wyniki odpowiedniej analizy statystycznej (test χ^2 , współczynnik V-Cramera) przedstawiono w tabeli 2.

Weryfikacja postawionych hipotez wskazuje, że wielkość przedsiębiorstwa, forma własności, rodzaj przeważającej działalności, wartość przychodów i aktywów warunkują częstotliwość sporządzania rachunku przepływów pieniężnych ($p < 0,05$). Pozostałe cechy nie wpływają istotnie ($p > 0,05$) na sporządzanie cash flow. Wartości wskaźnika V-Cramera świadczą o słabej sile zależności między powyższymi cechami.

Tabela 2

Częstotliwość sporządzania rachunku przepływów środków pieniężnych

Lp.	Badane cechy	Ocena niezależności stochastycznej		
		χ^2	P	V
1.	Forma org-prawna	33,016	0,131	–
2.	Liczba pracowników	22,920	0,011	0,262
3.	Forma własności	32,670	0,037	0,193
4.	Rodzaj przew. dział.	18,967	0,041	0,223
5.	Rentowność	14,610	0,799	–
6.	Przychody	31,365	0,007	0,254
7.	Wartość aktywów	48,902	0,001	0,316
8.	Liczba produktów	15,430	0,414	–

Źródło: opracowanie własne.

Zależność między długością okresu, jakiego dotyczy rachunek przepływów środków pieniężnych, a wielkością badanych firm (rys. 1) objawia się tym, że w różnych jednostkach częstotliwość sporządzania cash flow nie jest podobna. Największa zauważalna różnica występowała między firmami do 100 pracowników (34,8% raz w roku) i powyżej 250 pracowników (36,4% raz w miesiącu). Mały odsetek firm przygotowujący cash flow może wynikać z tego, że zarządzający mają wiedzę bez formalnego sporządzania tego rachunku. Z uwagi na to, że małe firmy są częściej niedokapitalizowane, powinny jednak na bieżąco planować swoje przepływy pieniężne.

Jeśli chodzi o powiązanie cash flow z formą własności, to blisko 40% firm prywatnych, z przeważającym kapitałem zagranicznym, sporządzało rachunki przepływów środków pieniężnych raz na miesiąc, podczas gdy w pozostałych przedsiębiorstwach zainteresowanie wykorzystaniem tego rachunku do budżetowania działalności było około cztery razy mniejsze. W przypadku przedsiębiorstw z całkowitym kapitałem zagranicznym odsetek ten był niższy (33,3%), ale nadal stosunkowo wysoki w porównaniu z innymi wyodrębnionymi grupami. Jak pokazują uzyskane wyniki, największy odsetek przedsiębiorstw prywatnych, całkowicie zasilanych przez rodzimy kapitał, nie docenia roli rachunku przepływów środków finansowych w bieżącym zarządzaniu.

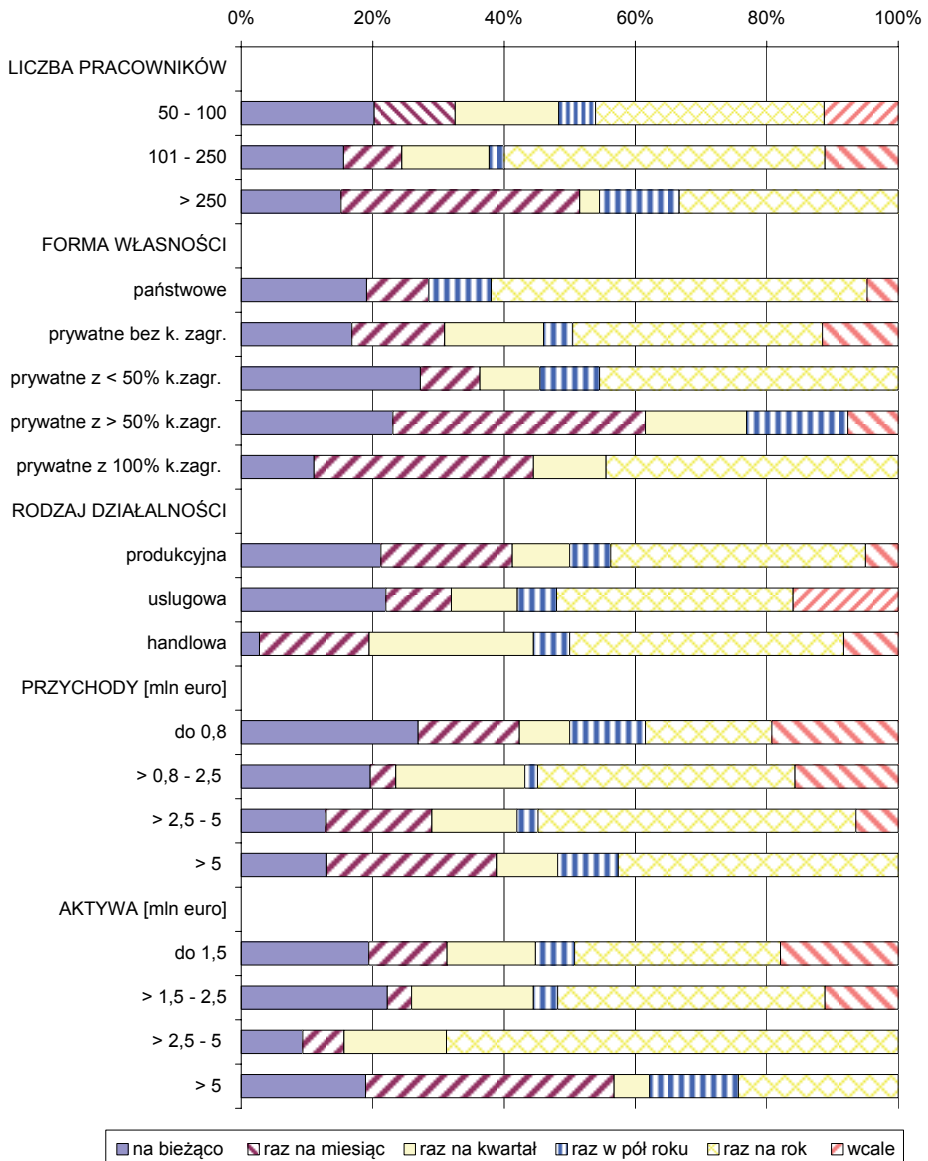
Rachunki przepływów środków pieniężnych wykorzystywane były do budżetowania działalności częściej w przedsiębiorstwach produkcyjnych i usługowych (na bieżąco sporządzało je około 21% tych firm) niż handlowych (2,8%). Ciekawe wyniki uzyskano dla przedsiębiorstw usługowych, których najwyższy odsetek nie sporządzał w ogóle tego rachunku. Firmom tym, z uwagi na specyfikę działalności powinno szczególnie zależeć na ścisłym przestrzeganiu dyscypliny płatniczej oraz stałej harmonizacji wpływów i wydatków finansowych (rys. 1).

Analizując badane firmy pod kątem osiągniętych przychodów, można zauważyć, że firmy o niskich przychodach, częściej niż pozostałe przedsiębiorstwa, na bieżąco planowały swoje wpływy i wydatki. Wśród tych jednostek największy był również odsetek firm, które wcale nie sporządzały rachunku przepływów środków pieniężnych.

Biorąc pod uwagę wartość posiadanego majątku, to firmy o wartości aktywów powyżej 5 mln euro częściej niż pozostałe wykorzystywały omawiany rachunek w bieżącym zarządzaniu. Blisko 69% ankietowanych, posiadających majątek 2,5–5 mln euro, sporządzało cash flow raz w roku.

Ciekawe informacje uzyskano również grupując przedsiębiorstwa z punktu widzenia osiągniętych wyników finansowych. Nie udowodniono wprawdzie, by rentowność wpływała istotnie ($p > 0,05$) na częstotliwość sporządzania cash flow, ale można zauważyć, że w miarę wzrostu rentowności rosła częstotliwość sporządzania rachunku przepływów środków pieniężnych. Wśród firm osiągających co najmniej 20% zyski, 66,7% sporządzało ten rachunek na bieżąco, a pozostałe 33,3% raz na miesiąc. Co dziesiąta firma ponosząca straty oraz o rentowności nieprzekraczającej 5% nie sporządzała cash flow. Brak budżetowania

przepływu środków pieniężnych może mieć swój udział w osiągnięciu niskich wyników finansowych w tych firmach.

Rys. 1. Częstotliwość sporządzania rachunku przepływów środków pieniężnych a wybrane cechy charakteryzujące badane firmy

Źródło: opracowanie własne.

Podsumowanie

Systematyczne porównywanie informacji o sprawności wewnętrznej funkcjonowania jednostki z wcześniej ustalonymi normami lub wzorcami efektywności daje możliwość ustalenia odchyłeń od tych wzorców, które powinny być sygnałem alarmowym, umożliwiającym podjęcie działań korygujących.

Jak pokazują wyniki badań, nadal duża część firm nie kontroluje, czy w poszczególnych okresach będzie dysponować odpowiednią ilością środków pieniężnych potrzebnych na realizację założonego poziomu wydatków. Oznacza to, że nie docenia się roli planowania przepływów środków finansowych w bieżącym zarządzaniu, czego konsekwencją mogą być problemy z płynnością finansową.

Jednostki gospodarcze, które poważnie myślą o budżetowaniu swojej działalności, powinny zwiększyć częstotliwość sporządzania tego rachunku. Sporządzanie rachunku przepływu środków pieniężnych w okresach miesięcznych, a nawet krótszych przyniesie przedsiębiorstwom wymierne korzyści w postaci poprawy jakości planowania, płynności oraz wypłacalności.

Literatura

Frankfort-Nachmias Ch., Nachmias D.: *Metody badawcze w naukach społecznych*, Zysk i S-ka Wydawnictwo, Poznań 2001.

Markiewicz D.: *Czym jest a czym powinno być sprawozdanie z przepływu środków pieniężnych*, [w:] *Rachunkowość a controlling. Sprawozdawczość i ocena ośrodków odpowiedzialności*, Prace Naukowe AE we Wrocławiu, Wrocław 2000, nr 868.

Rajczakowska J.: *Sprawozdanie z przepływów pieniężnych w kształtowaniu i ocenie polityki finansowej firmy*, [w:] *Rachunkowość a controlling. Informacyjne wspomaganie controllingu*, Prace Naukowe AE we Wrocławiu, Wrocław 1998, nr 798.

Ustawa o rachunkowości z dn. 29 września 1994, DzU nr 121, p. 591 (z późn. zm.).

*dr hab. Anna Lapińska prof. UWM
Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie
Wydział Kształtowania Środowiska i Rolnictwa*

*dr Joanna Dynowska
Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie
Wydział Nauk Ekonomicznych
Katedra Rachunkowości*

Streszczenie

Z przeprowadzonych badań wynika, że nadal duża część firm nie docenia roli planowania przepływów środków finansowych w bieżącym zarządzaniu, czego konsekwencją mogą być problemy z płynnością finansową. Jedynie około 1/3 ze 169 ankietowanych firm, zatrudniających powyżej 50 pracowników, na bieżąco kontroluje, czy w poszczególnych okresach będzie dysponować odpowiednią ilością środków pieniężnych potrzebnych na realizację założonego poziomu wydatków.

**THE USE OF CASH FLOW STATEMENTS IN ENTERPRISES
WITHIN THE REGION OF WARMIA AND MAZURY****Summary**

The carried out research shows that a considerable part of the analyzed firms still do not appreciate the role of cash flow statement in operational management. A survey, which was carried out among 169 firms with the employment of over 50 workers, indicates that only about 1/3 of the analyzed firms continuously monitor cash flow and cash reserves to ensure adequate capital for planned expenses.